

Т. В. Іванова

студ. IV курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І. Мечникова

спеціальність «Право»

Науковий керівник: ст. викл. І. О. Голоденко

ВИМОГИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ЧАСТИНІ УЧАСТІ ЕКСПЕРТА ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ З ЕКОНОМІЧНИХ ПИТАНЬ

Доступне, справедливе та ефективне правосуддя є складовою частиною захисту прав і інтересів людини й громадянина у кожному демократичному суспільстві. Основним завданням суду є досягнення об'єктивного знання про фактичні обставини, що характерні для спірних правовідносин, і точно застосувати до встановлених юридичних фактів норму матеріального права.

Доказовий процес як важливий елемент у процесі вирішення конкретної справи є загальнообов'язковим у цивільному судочинстві, оскільки без належного підтвердження обставин, на яких особа будує свої вимоги, неможливо повною мірою використати надані державою юрисдикційні гарантії захисту прав, свобод та інтересів осіб [1, с. 73].

Під експертизою треба розуміти визначення відповідності якісних і кількісних характеристик об'єкта встановленим нормам, бажаному рівню. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про судову експертизу», судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла, об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [2, ст. 1].

Згідно ЦПК України, доказами є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи [3].

Під час розгляду цивільної або господарської справи в окремих питаннях неможливо обійтись без призначення та проведення судової експертизи. Трапляються випадки, коли в судовому процесі без спеціальних знань експерта важко довести сторонам свою правоту, а судді – прийняти законне та обґрунтоване рішення.

Під час призначення судово-економічної експертизи по цивільній справі, суд у кожному конкретному випадку повинен проаналізувати доцільність призначення експертизи, чи необхідні спеціальні економічні та бухгалтерські знання саме для вирішення відповідного питання.

Під поняттям «судово-економічні експертизи» слід розуміти експертні дослідження матеріальних об'єктів (документів бухгалтерського, податкового обліку та звітності), що містять інформацію про обставини справи та

підлягають дослідженню у суді за їх змістом та формою і допомагають суду досягти об'єктивності у доказуванні, дотримуватися принципів рівних можливостей у процесі та інше [1, с. 73].

Відповідно до цивільного процесуального законодавства України (ч. 1 ст. 103 ЦПК України) суд призначає експертизу у справі за сукупності таких умов:

1) для з'ясування обставин, що мають значення для справи, необхідні спеціальні знання у сфері іншій, ніж право, без яких встановити відповідні обставини неможливо;

2) сторонами (стороною) не надані відповідні висновки експертів із цих самих питань або висновки експертів викликають сумніви щодо їх правильності [3, ст. 103].

Чинний ЦПК України та Закон України «Про судову експертизу» встановлюють основні вимоги до особи яка може бути експертом. Так, експертом може бути особа яка володіє спеціальними знаннями необхідними для з'ясування відповідних обставин справи та надання висновку з досліджуваних питань. Судовими експертами державних спеціалізованих установ можуть бути фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності. На підставі рішення кваліфікаційної комісії фахівцю видається Свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта, яке підписується головою комісії і секретарем, засвідчується печаткою Центральної експертно-кваліфікаційної комісії та реєструється в журналі секретаря комісії [2, ст. 10].

Експерт призначається судом або залучається учасником справи. До проведення судових експертиз, крім тих, що проводяться виключно державними спеціалізованими установами, можуть залучатися також судові експерти, які не є працівниками цих установ та за умови, що вони мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку в державних спеціалізованих установах Міністерства юстиції України, атестовані та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності у порядку, передбаченому законодавством [2, ст. 13].

При призначенні експертизи судом експерт або експертна установа обирається сторонами за взаємною згодою, а якщо такої згоди не досягнуто у встановлений судом строк, експерта чи експертну установу визначає суд (ч. 3 ст. 103 ЦПК України), а також суд з урахуванням обставин справи має право визначити експерта чи експертну установу самостійно та у разі необхідності може бути призначено декілька експертів для підготовки одного висновку (комісійна або комплексна експертиза).

Відповідно до ч. 1 ст. 104 ЦПК України про призначення експертизи суд постановляє ухвалу, в якій зазначає підстави проведення експертизи, питання, з яких експерт має надати суду висновок, особу (осіб), якій доручено проведення експертизи, перелік матеріалів, що надаються для дослідження та інші дані, які мають значення для проведення експертизи [3, ст. 104].

Чинний ЦПК України зазначає, що учасники справи можуть провести самостійно експертизу за договором, тому підставою для проведення такого експертного дослідження буде договір з експертом чи експертною установою, укладений за письмовою заявою (листом) замовника (юридичної або фізичної особи), з обов'язковим зазначенням його реквізитів, з переліком питань, які підлягають розв'язанню, а також об'єктів, що надаються.

Відповідно до Наказу Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень» та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень (далі – Інструкція), однією із основних видів судової експертизи є економічна експертиза яка включає в собі:

1. Експертизу документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності;
2. Експертизу документів про економічну діяльність підприємств й організацій;
3. Експертизу документів фінансово-кредитних операцій.

До основних завдань вищезазначених видів економічної експертизи можна віднести наступне: визначення документальної обґрунтованості розміру нестачі або надлишків товарно-матеріальних цінностей і грошових коштів, періоду і місця їх утворення; проведення ревізійних дій, проведення аналізу показників фінансово-економічного стану (платоспроможності, фінансової стійкості, прибутковості тощо) підприємства/організації; вирішення питань щодо дотримання комітетами з конкурсних торгів вимог законодавства, що регламентує проведення закупівлі товарів (робіт, послуг) за державні кошти, визначення: документальної обґрунтованості оформлення банківських операцій з відкриття рахунків та інші [4]. В Інструкції також наведено орієнтовний перелік вирішуваних питань які повинні бути винесенні на експертизу.

Слід зазначити, що разом з документом про призначення експертизи (залучення експерта) експерту необхідно надати документи бухгалтерського та податкового обліку, які містять вихідні дані для вирішення поставлених питань. Такими документами можуть бути прибуткові та видаткові накладні, податкові накладні, ордери, звіти матеріально відповідальних осіб, картки складського обліку, касові книжки, матеріали інвентаризації, акти ревізій, таблиці, наряди, акти приймання виконаних робіт, трудові договори, розрахункові платіжні відомості, виписки банку, платіжні доручення і вимоги та інше. Якщо ведення бухгалтерського та податкового обліку здійснювалось в електронно-

обчислювальному вигляді, експерту надаються реєстри бухгалтерського та податкового обліку у роздрукованому вигляді, обов'язково завірені в установленому порядку [4]. Також, на стадії досудового розгляду судовий експерт окрім проведення судово-економічних експертиз має право на договірних засадах проводити експертні економічні дослідження, що становлять інтерес для юридичних та фізичних осіб.

Треба звернути також увагу на те що, хоч і висновок експерта-економіста – це особливий доказ, так як він складається особою, що володіє спеціальними знаннями в галузі економіки, бухгалтерського обліку та звітності, законодавець встановлює що, ніякі докази для суду надають заздалегідь не мають встановленої сили.

Тому виникає дуже багато протиріччя, оскільки висновок експерта-економіста вимагає уважного ставлення до себе, оскільки не кожен учасник процесу володіє спеціальними знаннями в галузі економіки та бухгалтерії. Здебільшого на практиці висновок судово-економічного експерта сприймається як специфічний доказ, значення таких висновків значно підвищуються, враховується, що вони засновані на наукових дослідженнях, тому не може бути сумнівів у їх достовірності.

Таким чином, дана діяльність вкрай важлива для судочинства, а особливо при розгляді цивільних справ. Так як до судового експерта з економічних питань застосовуються ті ж самі положення що і до всіх інших експертів можна зробити висновок про те що, на сьогоднішній день існує прогалина у законодавстві у частині регулювання інституту судово-економічної експертизи в цілому і окремо ряд специфічних ознак, які повинен мати експерт з економічних питань. Тому для підвищення ефективності судово-експертної діяльності потрібно переглянути чинне законодавство, що регулює дане питання і привести його у відповідність з іншими законодавчими актами для врегулювання розбіжностей.

Список використаної літератури

1. Васильєва-Шаламова Ж. В. Застосування спеціальних знань в цивільному процесі. *Актуальні питання державотворення в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 24-25 квіт. 2008 р.). Київ, 2008. С. 73–74.
2. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII (зі змін та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
3. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
4. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ Міністерства Юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (зі змін та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.